

ДО 130-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ МИКОЛИ ГРИГОРОВИЧА ХОЛОДНОГО

22 червня 2012 року наукова громадськість відзначила 130 річницю від дня народження одного з найвидатніших біологів, Людини з надзвичайно широким діапазоном наукових інтересів, мислителя, природознавця, фізіолога рослин, мікробіолога, еколога й філософа, ґрунтознавця, талановитого та спостережливого дослідника, наділеного глибоким розумом і даром тонкого експериментатора, мудрого вчителя, блискучого майстра популяризації наукових досліджень, одного із засновників вчення про фітогормони та гормональної теорії тропізмів – академіка Миколи Григоровича Холодного.

Напередодні цієї дати співробітники відділу фітогормонології Інституту ботаніки імені М.Г. Холодного НАН України на чолі з його завідувачкою членом-кореспондентом НАН України, доктором біологічних наук, професором Людмилою Іванівною Мусатенко відвідали Лук'янівський цвинтар у Києві й поклали квіти на могилу Миколи Григоровича. Усі присутні мали можливість побувати в невеличкому музеї на території кладовища, на одному зі стендів якого розповідається про життя і наукову діяльність М.Г. Холодного.

Наступного дня співробітники Інституту та гості мали змогу відвідати меморіальну кімнату-музей Миколи Григоровича, де їх привітно зустрічали фітогормонологи. Увагу відвідувачів привертала насамперед особисті речі Миколи Григоровича: стіл, стілець, настільна лампа, чорнильниця, лупа та мікроскоп, гербарні зразки рослин, рукописи, прилади, які сам придумав і змайстрував Холодний, листи від всесвітньо відомих уче-

них — В.І. Вернадського, О.О. Любищева, М.О. Максимова, Я.Д. Ромашка та М.Х. Чайлахяна. Із захопленням і зацікавленням гості розглядали малюнки, виконані Миколою Григоровичем після відвідування ним різних країн світу. В музеї є стенди, на яких розповідається про рідних, дитинство, юнацькі роки, зрілість і становлення Миколи Григоровича як всесвітньо відомого природознавця. Відвідувачі музею ознайомилися з науковими доробками Холодного та матеріалами відзначення його 100-річного ювілею. Усі бажаючі залишили свої записи в книзі відгуків.

Інститут ботаніки відзначив 130-річний ювілей Миколи Григоровича Холодного урочистим засіданням, на якому було виголошено три доповіді.

Відкрив засідання почесний директор Інституту академік НАН України Костянтин Меркурійович Ситник. Він коротко розповів про основні етапи життя та наукової діяльності Миколи Григоровича, зосередившись на його філософських поглядах. Костянтин Меркурійович згадав і про відомих учених, учителів Миколи Григоровича, з якими йому пощастило працювати і спілкуватися, листуватися і вести наукові дискусії. Це — майбутні президенти АН України О.О. Богомолець, В.І. Вернадський, Д.К. Заболотний; професори В.М. Арнольд, П.О. Баранов, О.М. Бутлеров, С.М. Виноградський, П.О. Генкель, О.М. Гіляров, О.О. Імшенецький, Б.М. Козо-Полянський, Г.А. Левитський, О.О. Любищев, І.В. Орбелі, О.П. Оскерко, Ф.Е. Реймерс, А.Л. Тахтаджян, П.А. Тутковський, М.Х. Чайлахян, Г.І. Челпанов, М.В. Цінгер, О.А. Яната, І.І. Шмальгаузен та ін.

Директор Інституту ботаніки член-кореспондент НАН України Сергій Леонідович Мосякін у доповіді «Походження та рання еволюція наземних рослин: сучасні уявлення у світлі загальнобіологічних ідей М.Г. Холодного», проаналізувавши літературу останнього десятиліття, вдало поєднав сучасні уявлення про становлення рослинного та тваринного світу з ідеями Миколи Григоровича.

Співголова урочистого засідання Людмила Іванівна Мусатенко розповіла про відомі та досі невідомі факти з життя Миколи Григоровича. Вона зазначила, що в червні 1929 року М.Г. Холодного було обрано дійсним членом Академії наук за рекомендацією академіка О.В. Фоміна, який підкреслив, що «глибока ерудиція, природна спостережливість, витончене критичне чуття натураліста зробили з нього не вузького спеціаліста свого фаху, а вченого з широким науковим світоглядом». Високо оцінив О.В. Фомін дослідження гормональних явищ у рослин і гормональну теорію тропізмів, а також вказав на заслуги Миколи Григоровича у справі відродження української національної культури: читання лекцій бездоганною українською мовою, робота над українською науковою термінологією, редагування перекладених українською підручників, виступи перед робітниками і т.д.

Ідеї та передбачення Миколи Григоровича були стартовими для багатьох напрямків сучасних досліджень фітогормонів. Наприклад, Холодний безпосередньо не вивчав їх роль у переході рослин до генеративного стану, але ще в 1938 р. у статті «Существует ли гормон цветения?» припускав, що не якась конкретна речовина, а певний комплекс, певне сполучення відомих метаболітів,

не виключаючи й гормонів, обумовлює закладання і розвиток квіткових бруньок. І хоча внутрішні фактори ініціації цвітіння досліджувало чимало відомих фізіологів світу, підсумком цих робіт дотепер можна вважати мультифакторну теорію контролю цвітіння, сформульовану в 1985 році бельгійським ученим Ж. Берньє, згідно з якою флоральний стимул є комбінацією асимілятів і комплексу відомих гормонів, тобто ця теорія цілком повторює ідею, запропоновану майже 70 років тому М.Г. Холодним.

Розповіла Людмила Іванівна і про вміння Холодного дружити, бути чесним перед собою та своїми колегами-друзями. З теплотою і любов'ю писав своїм рідним про Миколу Григоровича його науковий опонент і давній друг — Михайло Христофорович Чайлахян. Вони неодноразово зустрічались у Хості, відвідуючи один одного. В роки війни Микола Григорович жив і працював у Єревані. Пригадуючи ті часи, Ваан Вазгенян писав: «...в годы войны там жил и работал академик Н.Г. Холодный — самый упрямый человек Украины, старший и любимый друг Михаила Христофоровича Чайлахяна. Не один километр исходили они по окрестностям Еревана, прежде чем Николай Григорьевич сказал: «Ну что ж, Михаил Христофорович, Вам удалось меня убедить». Так из оппонента Николай Григорьевич стал единомышленником, но так как он действительно был очень упрямым человеком, он уточнил: «Но в мелочах мы с Вами все-таки расходимся». И они оба засмеялись, а Чайлахян уже знал, что он победил своего друга в научном споре, потому что никогда люди не понимают друг друга лучше, чем тогда, когда они вместе смеются».

На закінчення хотілося б наголосити, що Микола Григорович Холодний був справжнім мислителем, котрий займає унікальне місце в історії науки і подібного якому Україна ще не знала. У боротьбі за перемогу високих ідеалів науки він виявив себе як людина мужня, принципова, непохитна, здатна відстоювати і розвивати досягнення вітчизняної та світової науки.

Л.В. ВОЙТЕНКО